

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Syd, arresten Kristianstad, den 13 och 14 juli 2016

Inspektionens genomförande

På uppdrag av justitieombudsmannen Cecilia Renfors genomförde föredragandena Elisabeth Sjöblom tillsammans med Ellen Ringqvist (protokollförare) den 13 och 14 juli 2016 en förannmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Syd, arresten i Kristianstad.

Inspektionen inleddes med att JO:s medarbetare togs emot av sektionschefen för utredningsjouren Peter Kamp och arrestföreståndaren Daniel Bertilsson. Därefter förevisades arrestlokalerna. Samtal fördes med personalen och en intagen. En översiktlig granskning gjordes av omhändertagande- och arrestantblad, tillsynsblad och blankett för säkerhetsbedömning. Inspektionen avslutades med en sammanfattande genomgång med Peter Kamp och Daniel Bertilsson.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan enligt det fakultativa protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Opcat-verksamheten). Denna verksamhet har under 2016 ett fokus på information om rättigheter till frihetsberövade.

Uttalande av JO Renfors med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Cecilia Renfors.

lakttagelser och upplysningar vid inspektionen

Organisation

Polishuset i Kristianstad är samlokaliserat med Kriminalvården, häktet Kristianstad. Arresten Kristianstad har nio anhållnings- och tre tillnyktringsceller och den är öppen dygnet runt. En av cellerna kan användas som smittcell. Arresten togs i bruk 1975 och är prioriterad för renovering.

Verksamheten vid arresten organiserades om den 4 april 2016 (se mer nedan under Ankomsten till arresten). Det finns inte någon tjänsteföreskrift eller områdesföreskrift för den nya organisationen. Den tjänsteföreskrift som gällde tidigare (utfärdad av Polismyndigheten i Skåne 2012-06-20) gäller dock fortfarande i tillämpliga delar. Polismyndigheten genomförde en egenkontroll av arrestverksamheten under 2016.

År 2015 togs 714 gripna och anhållna samt 736 omhändertagna med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB) in i arresten.

Det finns inte någon tillnyktringsenhet i Kristianstad. Sjukhuset i Kristianstad tar emot personer för tillnyktring endast om det finns en fara för deras hälsa.

Vid inspektionens inledning var tre personer intagna i arresten. En av dem var misstänkt för brott.

Bemanning och kompetens

Bemanningen består av arrestvakter anställda av Polismyndigheten och som utöver sina arbetsuppgifter i arresten även tjänstgör som administratörer åt stationsbefälet. Personalstyrkan ska bestå av 15 arrestvakter. Ensamarbete förekommer inte och det är alltid minst två arrestvakter i tjänst. En av dem finns alltid i arresten.

Alla arrestvakter som anställdes efter april 2016 ska genomgå en tre veckor lång utbildning som bl.a. omfattar frågor om sjukvård, juridik, omhändertagande av berusade, problemlösning och självskydd. Det var oklart om även de arrestvakter som anställdes före april 2016 ska få genomgå utbildningen.

Det finns inte några skriftliga arbetsrutiner för arrestverksamheten.

Arrestvakterna är obeväpnade och bär larm.

Synpunkter från personalen

Jourhavande förundersökningsledare gör sedan den 16 april 2016 förmansprövningen av gripanden. Vid samtal kom det fram att de ansåg sig ha utbildning och erfarenhet som motsvarade behoven för uppgiften. Stationsbefälen svarar bl.a. för förmansprövningen av LOB-omhändertagna. Två nya stationsbefäl uppgav att de inte hade fått någon utbildning för sin nya tjänst. En av dem uttryckte att han inte hade något ansvar för arrestvakternas dagliga rutiner i arresten. Han uppgav t.ex. att han inte visste om de intagna får komma ut på rastgården varje dag. En arrestvakt, som inte var nyanställd, uppgav att han endast hade fått en dags utbildning i självskydd. Han ansåg dock inte att han behövde någon ytterligare utbildning eftersom han kunde svara på de intagnas frågor. Han påtalade behovet av en skriftlig arbetsrutin för arrestverksamheten.

Celler, materiella förhållanden m.m.

Celler

Enligt förordningen om utformningen av häkten och polisarrester ska ett förvaringsrum vara försett med fönster så att det får tillräckligt med dagsljus (2 §). Vidare ska det bl.a. finnas stol, bord, säng och utrymme för förvaring av tillhörigheter. Rum som används för förvaring av berusade, våldsamma eller sjuka personer får ha annan lämplig inredning (3 §).

I anhöllningscellerna finns endast en väggfast säng med madrass. Persiennerna är alltid nedvinklade och de går inte att reglera. Fönstren vetter mot en innegård utan insyn för utomstående. Gripna och anhållna som är berusade kan inledningsvis bli placerade i en tillnyktringscell. I tillnyktringscellerna finns endast en galonmadrass på golvet.

Cellerna var utan dagsljus och väldigt slitna med mycket klotter på väggarna.

Dubbelbeläggning

Dubbelbeläggning förekommer sällan eftersom det vid behov finns möjlighet att öppna arresten i Karlshamn eller arrestfilialen i Ljungby (sex respektive tolv mil från Kristianstad).

Utomhusvistelse

Enligt ett beslut av chefen i polisregion Syd ska arrestföreståndaren se till att det finns rutiner och bemanning för att garantera samtliga anhållna utevistelse minst en timme per dygn även när arresten är fullbelagd (dnr A500.337/2015, 2016-06-02).

Arrestens rastgård har betongväggar och är delvis försedd med tak. Den är inte kameraövervakad.

JO:s medarbetare upplevde rastgården som mörk. Vid granskning av tillsynsbladen konstaterades att uppgift om utevistelse (rastgård) saknades. Däremot fanns för de intagna som röker en uppgift om rökning.

Synpunkter från personal och intagna

I samtal med personalen kom det fram att intagna kan lämnas på rastgården under en timme utan tillsyn, och att intagna endast får komma ut en kortare stund för att röka om det finns många intagna i arresten. Personalen framförde även att städningen av cellerna fungerar dåligt. Städpersonalen använder samma trasa till samtliga celler och det tar 15 sekunder att städa en cell.

En intagen berättade att han hade fått äta sin frukost när han satt på madrassen på golvet i en tillnyktringscell.

Ankomsten till arresten

Förmansprövning och avvisitering

Förmansprövningen görs i arrestintaget som inte är kameraövervakat. Den jourhavande förundersökningsledaren svarar för prövningen av om ett gripande ska

bestå i fråga om den som är misstänkt för brott. Därefter är det stationsbefälet som bedömer om den gripne kan tas in i arresten eller om han eller hon ska köras till sjukhus. Stationsbefälet gör även förmansprövningen av LOB-omhändertagna.

Det förekommer att förmansprövningen görs på distans, via telefon, när LOB-omhändertagna tas in i arresten i Karlshamn eller i Ljungby.

Avvisiteringen görs av arrestvakter och/eller av den ingripande polispatrullen. Frihetsberövade kvinnor avvisiteras alltid av kvinnlig personal och det kan ske i ett förhörssrum som inte är kameraövervakat eller i en cell.

Det är ovanligt att personer som är omhändertagna med stöd av lagen om vård av missbrukare i vissa fall, eller med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, tas in i arresten i avvaktan på vidare transport. Om de förs till arresten placeras de i ett förhörssrum. Även underåriga som är misstänkta för brott placeras i ett förhörssrum. Det är mycket sällsynt att personer förvaras i arresten för Tullverkets räkning.

Inskrivning och säkerhetsbedömning

Enligt Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrestorer ska en säkerhetsbedömning göras av varje person som tas in i en arrest (1 kap. 6 §, PMFS 2015:7, FAP 102-1). Bedömningen ska genomföras så snart som möjligt efter intagningen och den ska dokumenteras.

Stationsbefälet gör en säkerhetsbedömning på plats i arrestintaget i samband med inskrivningen. Sedan den 4 april 2016 dokumenteras bedömningen på Polismyndighetens blankett för säkerhetsbedömning. Blanketten lämnas till administratören och stationsbefälet informerar arrestvakterna muntligen om sin bedömning.

Det kan vara svårt för stationsbefälen att bedöma psykisk ohälsa, och de måste själva avgöra vad de bör fylla i på blanketten. Säkerhetsbedömningen kan leda till att intagna får vara helt utan kläder och filt i en cell. Vid suicidrisk kan stationsbefälet fatta beslut om utökad eller ständig tillsyn.

Tillsyn

Stationsbefälet beslutar om tillsynsfrekvensen och dokumenterar det på blanketten för säkerhetsbedömning. På blanketten anges normalt att tillsyn ska ske varje timme för gripna och anhållna. Det är oftast tillräckligt med tillsyn i samband med den löpande arrestverksamheten och vid påringning av den intagne. Någon tillsyn utförs normalt inte nattetid.

LOB-omhändertagna ses till med högst 15 minuters mellanrum.

Dokumentation av tillsynen förs manuellt på tillsynsblad som förvaras i en pärm i arrestvakternas expedition.

Det förekommer att anhållna placeras i Kriminalvårdens häkte när det är fullbelagt i arresten. Tillsynen sköts då av Kriminalvården, men det finns inte något samarbetsavtal mellan myndigheterna.

Synpunkter från personal

En arrestvakt uppgav att han utför tillsyn av samtliga intagna två gånger per natt. Oftast tänder han inte i cellen eftersom det är tillräckligt med det ljus som kommer från korridoren. Det finns inte några rutiner för hur tillsynen ska gå till och han tror att alla arrestvakter gör olika.

Granskning av dokumentation

Vid granskningen av tillsynsblad kom det fram att tillsyn av gripna och anhållna normalt endast sker i samband med måltider, besök på rastgård eller liknande och att det kan gå tio timmar mellan tillsynstillfällena eftersom tillsyn inte utförs nattetid. Statusnoteringarna var generellt bra, men i enstaka fall stod endast noterat "tillsyn". Vid "ständig tillsyn" var tillsynen dokumenterad var femte minut.

Tillsynsbladen avseende LOB-omhändertagna var i några fall bristfälliga i fråga om statusnoteringarna.

Information om rättigheter

Skriftlig och muntlig information

Enligt ett beslut av regionpolischefen ska det dokumenteras med en stämpel på arrestantbladets journalblad att polisens informationsblad har lämnats till den intagne (dnr A500.337/2015, 2016-06-02).

I anhållningscellerna kunde de intagna ta del av det informationsblad på svenska som togs fram av dåvarande Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren 2008 (Information till dig som är misstänkt för brott och därför har berövats friheten) genom en ruta på celldörren. Informationsbladet saknar upplysning om rätten till utomhusvistelse och hygienartiklar. I samtal med personalen kom det fram att de inte kände till det informationsblad om rättigheter som Polismyndigheten tog fram 2015.

LOB-omhändertagna får muntlig information om varför de blivit omhändertagna men det dokumenteras inte att informationen har lämnats. Det fanns inte någon skriftlig information avsedd för LOB-omhändertagna.

Underrättelse till närstående

Det finns inte någon rutin för att tillfråga gripna och anhållna om de vill att någon närstående ska underrättas om att de har frihetsberövats. Ett stationsbefäl uppgav att han alltid frågar gripna och anhållna om de vill att någon närstående ska underrättas om frihetsberövandet. Ett annat stationsbefäl uppgav att han inte rutinmässigt frågar vuxna personer om detta, men att han brukar fråga om personalen får berätta att den omhändertagne finns i arresten om någon närstående ringer och frågar.

När underåriga är gripna är det utredaren som underrättar socialtjänsten och vårdnadshavarna.

Stationsbefälet eller arrestvakterna ska fråga LOB-omhändertagna om de vill att någon närstående ska underrättas. Att informationen har lämnats och att frågan om underrättelse har ställts dokumenteras dock inte.

Information om dagliga rutiner

Det finns inte någon skriftlig information som lämnas till intagna om de dagliga rutinerna i arresten, och inte heller någon rutin för att lämna sådan information muntligt.

I samtal med personalen kom det fram att de inte informerar gripna och anhållna om att det finns en rastgård eller att det finns hygienartiklar att tillgå. Endast de som har anhållits får en filt och en kudde med örngott. De får inte något lakan eftersom de kan använda det för att försöka skada sig själva. Information om möjligheten att duscha lämnar personalen ibland efter två dygn. De intagna får information om att det finns tidningar och böcker på svenska.

Underrättelse till konsulat m.m. när utländska medborgare frihetsberövats

När en utländsk medborgare har frihetsberövats ska hemlandet konsulat underrättas om den intagne begär det (se 1 § lagen om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten). Utredaren underrättar de intagnas hemlandskonsulat.

Synpunkter från intagna

En intagen uppgav att han inte hade fått någon information om sina rättigheter i samband med att han togs in i arresten, och att han inledningsvis blev satt i en tillnyktringscell. Han hade inte fått någon information om hygienartiklar eller möjligheten att duscha, och han hade inte blivit tillfrågad om han ville att någon närstående skulle underrättas om var han befann sig. Han framhöll att han ville få mer information om vad som skulle hända honom härnäst, och han upplevde framför allt bristen på tidsuppfattning och miljön i cellen som hemsk. Han var nöjd med personalens bemötande och uppgav att de hade tittat till honom flera gånger under natten.

Granskning av dokumentation

Vid granskningen av arrestant- och omhändertagandeblad kom det fram att det inte fanns någon dokumentation av att skriftlig information om rättigheter hade lämnats, att intagna tillfrågats om närstående skulle underrättas eller att närstående hade underrättats.

Hälso- och sjukvård

Stationsbefälet bedömer om en intagen behöver läkarundersökas. Arresten har inte något avtal med jourläkare. De intagna körs alltid till vårdcentralen eller sjukhuset om det finns tveksamheter om deras hälsotillstånd. Det finns inte någon rutin för hur personer med

kroniska sjukdomar som diabetes eller epilepsi ska hanteras, men om personalen vid avvisiteringen hittar en insulinspruta körs personen till sjukhus.

Medicinhandling

Personalen kontrollerar att läkemedel som en intagen har med sig till arresten är utskrivna till honom eller henne. Stationsbefälet ska fatta beslut om att de får delas ut. Arrestvakterna delar ut läkemedlen till de intagna och dokumenterar detta på en särskild läkemedelslista.

Ett stationsbefäl uppgav att han tror att han är ansvarig för att besluta om att medhavda läkemedel ska delas ut till en intagen, men att han ännu inte fattat något sådant beslut eller ringt och kontrollerat något läkemedelsrecept. Han har inte fått någon sjukvårdsutbildning utöver den som ingick i hans polisiära grundutbildning.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser vid inspektionen. Peter Kamp och Daniel Bertilsson anförde bl.a. följande.

De angav att det finns behov av en skriftlig arbetsrutin för arrestverksamheten.

De kunde inte ange något skäl till varför persiennerna hela tiden är nedfällna i anhållningscellerna, men en möjlig förklaring kan vara att de intagna annars kan se andra personer som är frihetsberövade eller de anställdas privata bilar. Det förs diskussioner om att persiennerna ska kunna vinklas så att de intagna kan se en del av himlen. Den kommande renoveringen av arresten innefattar inte möblering av cellerna. Problemet med städningen är påtalat för högre beslutsfattare.

Det dokumenteras i polisen dokumenthanteringssystem DurTvå att skriftlig information har lämnats till anhållna och att närstående har underrättats om frihetsberövandet.

De ansåg att det är tveksamt om tillsyn av gripna och anhållna bör ske varje timme även nattetid. De framhöll att det är mer störande för de intagna med en så frekvent tillsyn nattetid, vilket även hade påtalats av en intagen som jämförde det med tortyr.

Vid protokollet

Ellen Ringqvist

Justeras den 22 december 2016

Gunilla Bergerén

Uttalande

Jag har tagit del av protokollet som föranleder följande uttalanden från min sida.

Skriftliga rutiner för arrestverksamheten och personalens kompetens

Av protokollet framgår att det inte finns någon tjänsteföreskrift för den nya organisationen eller någon skriftlig rutin för arrestverksamheten. Vidare framgår att såväl stationsbefäl som arrestvakter uttryckt viss osäkerhet över sitt ansvar och sina arbetsuppgifter, bl.a. vad gäller hälso- och sjukvård samt läkemedelshanteringen. Flera av stationsbefälen har inte heller fått någon utbildning för sin nya befattning.

Med anledning av vad som kommit fram vill jag framhålla att avsaknaden av skriftliga rutiner innebär risker för att de intagnas rättigheter inte blir tillgodosedda. Jag förutsätter att Polismyndigheten ser till att skriftliga arbetsrutiner upprättas och att ledningen för arrestverksamheten ser över arrestpersonalens behov av kompetensutveckling. Personalens behov av hälso- och sjukvårdskompetens bör särskilt tillgodoses.

Ljusinsläpp i anhållningscellerna

I protokollet redogörs för den bristfälliga standarden i fråga om ljusinsläpp i anhållningscellerna. Jag konstaterar att den inte är förenlig med kraven i 2 § första stycket förordningen om utformningen av häkten och polisarrest. Jag förutsätter att Polismyndigheten vidtar åtgärder för att öka ljusinsläppet i celler där anhållna kan placeras.

Förhållandena i cellerna

Det framgår av protokollet att anhållningscellerna inte är utrustade i enlighet med vad som gäller enligt 3 § första stycket förordningen om utformningen av häkten och polisarrest. Det är enligt min mening inte godtagbart att intagna får inta sina måltider utan tillgång till bord.

JO har tidigare framhållit att det inte är acceptabelt att låta en person vistas i arresten utan kläder under en längre tid (se bl.a. JO:s beslut den 29 juli 2013 i ärendena med dnr 6237-2012 och 6914-2012). I mitt beslut den 26 september 2016 kritiserade jag Polismyndigheten bl.a. för att en intagen som av säkerhetsskäl frångått sina kläder inte erbjöds en filt (dnr 2817-2015).

Jag vill påminna om att varje intagen ska bemötas med respekt och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med ett frihetsberövande. Att ha en rutin där frihetsberövade får sitta nakna i en cell är inte godtagbart. En intagen bör normalt erbjudas en filt eller något liknande, om han eller hon av säkerhetsskäl inte kan få behålla sina kläder. Jag förutsätter att Polismyndigheten ändrar sin rutin.

Information till intagna

I ett beslut den 18 juni 2014 om information om rättigheter och om verkställighetens innebörd till intagna i polisarrest (JO 2014/15 s. 104, dnr 2572-2013) betonade jag bl.a. angelägenheten av att det införs rutiner som innebär att

intagna får del av information om sina rättigheter och verkställighetens innebörd på ett rättssäkert sätt. I detta ligger bl.a. att personer som är frihetsberövade oavsett grunden för frihetsberövandet får tillgång till information om sina rättigheter, också i skriftlig form, på ett språk som de förstår, i så nära anslutning till frihetsberövandet som möjligt. Jag påtalade också vikten av att dokumentera vidtagna åtgärder, bl.a. från kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt.

Av protokollet framgår att intagna som är misstänkta för brott får skriftlig information genom att ett informationsblad från 2008 är tillgängligt på svenska i anhållningscellerna. Det framgår dock att de intagna inledningsvis ofta blir placerade i en tillnyktringscell, varvid det kan dröja åtskilliga timmar innan de får del av informationsbladet. Jag noterar i sammanhanget att arrestpersonalen inte kände till att Polismyndigheten tog fram ett nytt informationsblad 2015.

Jag ser positivt på att chefen i polisregion Syd i beslut har tydliggjort att alla intagna ska få skriftlig information samt hur det ska dokumenteras att informationen har lämnats. Vad som kommit fram föranleder mig dock att återigen erinra om att det av 2 § häktesförordningen följer att varje intagen ska informeras om verkställighetens innebörd i anslutning till att han eller hon tas i ni arrest. Vidare anges det i Polismyndighetens föreskrifter (PMFS 2015:7, FAP 102-1) att alla som tas in i en arrest som huvudregel ska få skriftlig information om sina rättigheter och skyldigheter samt att det ska dokumenteras att informationen har lämnats (1 kap. 4 §).

Det är inte godtagbart att arresten i Kristianstad inte har rutiner som säkerställer att alla intagna får information om sina rättigheter. Jag förutsätter att detta åtgärdas omgående.

Rutiner för underrättelse till närstående

Vid inspektionen har även kommit fram att intagna inte alltid tillfrågas om de vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet och att det inte finns någon rutin som anger att detta ska göras. Jag vill därför erinra om de skyldigheter som gäller i fråga om underrättelse till intagnas närstående (jfr 24 kap. 21 a § rättegångsbalken, 17 a § polislagen och 3 § häktesförordningen samt bl.a. ärendena JO 2012/13 s. 165, dnr 3682-2011, och JO 2013/14 s. 222, dnr 2293-2012). Det finns också i fråga om underrättelser till närstående anledning att erinra om dokumentationskravet. Jag förutsätter att man från polisens sida vidtar åtgärder för att komma tillrätta med dessa brister.

Tillsyn

Det framgår av protokollet att det kan dröja upp till tio timmar mellan tillsynstillfällena för gripna och anhållna. Som jag tidigare uttalat skiljer sig detta förhållande från vad som gäller i flertalet av landets polisarrestar (se bl.a. ärende med dnr 2187-2014). Där sker regelmässigt tillsyn en gång i timmen vilken kan utökas vid behov. Det finns enligt min mening goda skäl för en sådan ordning.

Av protokollet framgår även att statusnoteringar för LOB-omhändertagna i några fall var bristfälliga. Att anteckna de iakttagelser man gör vid tillsynen, t.ex. om den intagne sover på höger eller vänster sida eller är vaken, gör det möjligt att i efterhand granska om något särskilt har inträffat under den intagnes vistelse i arresten och hur situationen i så fall hanterats. Sådan information är också av vikt för personalen vid den fortsatta tillsynen. Det är inte acceptabelt att det kan dröja upp till tio timmar mellan tillsynstillfällena (se ärende med dnr 6291-2014).

Hälso- och sjukvård

Av 5 kap. 1 § häkteslagen följer att en intagen som behöver hälso- och sjukvård ska undersökas av läkare. Läkare ska också tillkallas om en intagen begär det och det inte är uppenbart att en sådan undersökning inte behövs. Enligt 15 § häktesförordningen ska varje förvaringslokal ha tillgång till legitimerad läkare och personal med lämplig sjukvårdsutbildning.

Av protokollet framgår att det inte finns någon rutin för hantering av bl.a. personer med diabetes eller andra kroniska sjukdomar. Jag har tidigare uttalat att det är av mycket stor vikt att arrestpersonalen har hög kompetens när det gäller bedömningar av intagnas hälsotillstånd, och att det finns rutiner som innebär att det uppmärksammas om en intagen har behov av medicinsk hjälp av något slag. Jag underströk då att detta särskilt gäller vid omhändertagandet, förmansprövningen, avvisiteringen och tillsynen. Den intagnes liv eller framtida hälsa kan vara beroende av att detta sköts på ett professionellt sätt och det är viktigt med en noggrann dokumentation av omständigheter som kan vara av betydelse i sammanhanget (se mitt beslut den 13 oktober 2014, dnr 808-2014).

Jag kan konstatera att frihetsberövades tillgång till hälso- och sjukvård i arrest tillgodoses på olika sätt inom Polismyndigheten. Jag kommer därför att fortsatt följa frågan.

Utomhusvistelse

Med anledning av vad som har kommit fram vill jag erinra om intagnas rätt till en timmes daglig utomhusvistelse.

I övrigt föranleder protokollet inte några uttalanden från min sida.

2016-12-22

Cecilia Renfors